

Original Scientific Paper
 Received: 04-06-2011
 Accepted: 30-10-2011

Street and Square Names as Reflections of Cultural and Historical Heritage

Lena MIROŠEVIĆ

University of Zadar, Department of Geography, Tuđmanova 24 i, 23000 Zadar, Croatia

lmirosev@unizd.hr

56

Abstract: This paper analyzes the nomenclature of streets in selected cities in the historical/geographical region of Dalmatia, with the aim of interpreting the presence and prominence of spatial identification levels. Dalmatia is traditionally recognized as the southern region of Croatia, not determined by state or internal administrative borders, and possessing no specific natural features which single it out as a specific region, yet it can be defined as a historical/geographical region. As a consequence, among other things, the population can be identified regionally, as a result of complex evolutionary processes and border dynamics. Therefore, this paper adopts a cultural geographic approach, in which the subject of research is the cultural landscape and selected elements: names of streets and squares (odonyms). Since they are ubiquitous and pervasive, odonyms embody complex symbolism and contribute to the creation of a community's spatial identification.

Key words: street and square names, odonyms, historical/geographical region, spatial identity levels, Dalmatia

semantic terms (Faričić, 2007, 2011). The geographical names of different ranges of spatial units are often the bearers of appropriate symbolism. The symbolism of space is particularly reflected in the geographical names of streets and squares, i.e. odonyms, the fundamental role of which is to serve as means of spatial orientation, as with other toponyms. However, they may often be subject to changes, frequently the result of political changes. The process of renaming streets and squares is closely linked to historical and political changes in society, during which various social and political factions attempt to exert influence and claim connection with a particular territory. Although odonyms often reflect the will of a small group and are codified by the competent authorities, they form an integral part of the urban landscape, a system of beliefs that is significant in shaping collective identity (Azaryahu, Kook, 2002, Saparov, 2003, Alderman, 2003, Šakaja, 2003, Begonja, 2006, Crljenko, 2007, Marjanovic, 2007, Dwyer, Alderman, 2008, Stanić et al. 2009, Mirošević, Vukosav, 2010, Mirošević 2011).

In addition, a specific territory represents a firm basis for defining social identification groups, while political/administrative authorities also help to form spatial identification levels, (local, regional, national etc.). These are often present as *mental images*, i.e. *memory* as a component of collective identification. Since it is not easy to measure or define levels of collective identification, even with the help of statements provided by local inhabitants, any sense of unity should be interpreted and defined through the analysis of odonyms (Šakaja, 2003, Crljenko, 2008). Therefore, through the analysis and *interpretation* of the symbolism embodied in street nomenclature, and taking into account the fact that odonyms help commemorate both the official and selective interpretation of

1. Introduction

Places are recognized, remembered and shared through their names; thus toponyms are the shortest possible linguistic descriptions of particular locations. Toponymy is complex, as geographical names undergo stratification and alteration in linguistic, cultural and

Izvorni znanstveni rad
 Primljeno: 04-06-2011.
 Prihvaćeno: 30-10-2011.

Imena ulica i trgova kao odraz zajedničkoga kulturno-povijesnog naslijeđa

Lena MIROŠEVIĆ

Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju, Tuđmanova 24 i, 23000 Zadar

lmirosev@unizd.hr

57

Sažetak: U radu se analizira ulična nomenklatura odabranih gradova na prostoru historijsko-geografske regije Dalmacije s namjerom interpretacije prisutnosti i izraženosti prostornih razina identifikacije. Budući da je prostor Južne Hrvatske u tradicionalnim shvaćanjima prepoznat kao Dalmacija te nije uokviren državnim i unutrašnjim upravnim granicama, a nema ni posebne prirodne značajke koje bi ga izdvajale kao posebnu regiju, definiran je kao historijsko-geografska regija. Iz toga proizlazi, među ostalim, regionalna identifikacija stanovništva kao rezultat složenih evolucijskih procesa i dinamike granica. Stoga je u radu zastupljen pristup kulturalne geografije u kojem je predmet istraživanja kulturni krajolik, odnosno njegovi odabrani elementi: imena trgova i ulica (hodonimi). Hodonimi zbog svoje sveprisutnosti i suptilnosti sadrže složenu simboliku te na taj način sudjeluju u kreiranju prostorne identifikacije neke zajednice.

Ključne riječi: imena ulica i trgova, hodonimi, historijsko-geografska regija, prostorne razine identiteta, Dalmacija

obuhvata često bivaju nositelji odgovarajuće simbolike. Simbolika prostora osobito se ogleda u geografskim imenima ulica i trgova, odnosno hodonimima, koji ponajprije, kao i drugi toponimi, imaju orijentacijsku ulogu u prostoru, ali s tom razlikom što se često mijenjaju, uglavnom pod utjecajem političkih promjena. Naime, preimenovanja ulica i trgova u uskoj su vezi s povijesno-političkim promjenama u društvu, pri čemu različiti socijalni akteri odnosno političke elite, nastoje izraziti svoj utjecaj i dokazati svoju povezanost s teritorijem. Premda su hodonimi često odraz volje manjine, odnosno kodificirani su odlukama mjerodavnih tijela, djeluju kao integralni dio urbanoga krajolika pretvoren u sustav mišljenja koji je vrlo značajan u oblikovanju kolektivnih identiteta (Azaryahu, Kook, 2002; Saporov, 2003; Alderman, 2003; Šakaja, 2003; Begonja, 2006; Crljenko, 2007; Marjanović, 2007; Dwyer, Alderman, 2008; Stanić i dr. 2009; Mirošević, Vukosav, 2010; Mirošević 2011).

Također, teritorij čini čvrsto uporište za određenje socijalnih skupina u identifikaciji, a političko-administrativni ustroj dodatna je konstrukcija u oblikovanju prostornih razina identifikacije (lokalna, regionalna, nacionala i dr.) koji nerijetko i nakon stvarnog uokvirivanja ostaje prisutan kao *mentalna slika*, odnosno *sjećanje* kao konstrukt u kolektivnoj identifikaciji. Budući da je razinu kolektivne identifikacije teško izmjeriti i definirati, pa čak i izjašnjavanjem samih stanovnika, izraženost *osjećaja zajedništva* pokušava se interpretirati i egzaktno odrediti analizom hodonima (Šakaja, 2003; Crljenko, 2008). Dakle, analiziranjem i *iščitavanjem* simbolike upisane u uličnoj nomenklaturi nastoji se otkriti veza između imenovanja ulica i trgova i konstrukcije prostornih identiteta jer se preko hodonima u urbanom krajoliku komemorira službena, uglavnom selektivna verzija povijesti.

1. Uvod

Imenovanjem prostora on se prepoznaje, pamti i dijeli, pa toponimi sadrže najkraći mogući jezični opis prostora. Toponimija je vrlo složena budući da su geografska imena prolazila određena preslojavanja i izmjene u jezičnom, kulturnom i značenjskom smislu (Faričić, 2007, 2011). Geografska imena prostornih jedinica različitog

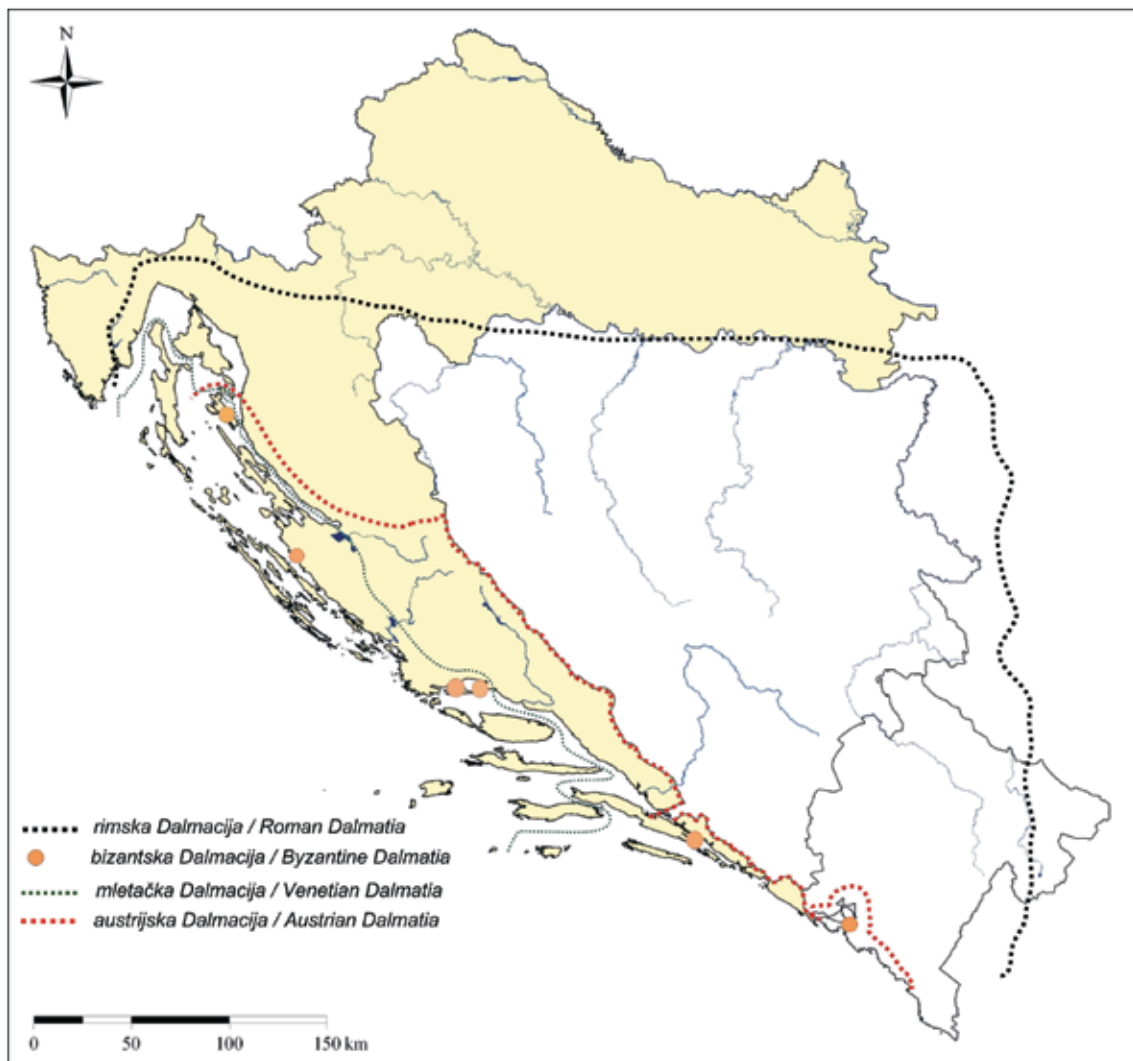

Fig. 1. Changes of territorial range of Dalmatia throughout history

Slika 1. Promjene teritorijalnog opsega Dalmacije tijekom prošlosti

history in an urban landscape, this paper attempts to demonstrate the connection between the naming of streets and squares and the construction of spatial identities.

The paper analyzes toponyms in the historical/geographical region of Dalmatia. This historical/geographical region is an entity which exists in the collective awareness of its people (i.e. a vernacular region¹), which is one of the major concepts in researching regions (Claval, 1993, Pasi, 2003). It was founded upon the collective awareness of a common history, territory and origin, and the main connective element is the region's geographical name (horonym). Considering the frequency of historical and political/geographical changes which have taken place throughout Croatia, its territory has been divided according to traditional attitudes. into several historical regions

which developed under different European states (*Dalmatia*, *Slavonia*, *Istria* and others). The historical/geographical region of Dalmatia is a complex region which emerged as a result of traditional, political, administrative and cultural factors, all of which are formational elements in collective identity. According to traditional social and geographical factors, southern Croatia has usually been perceived to be the region of Dalmatia. Nonetheless, its territory has been subject to constant border fluctuations, whether political, administrative (Fig. 1), or popular i.e. vernacular. These objective and subjective factors have left their mark on the development of the multi-layered, historical/geographical region of Dalmatia; they have shaped its contours and identity, as well as locations within the region itself, i.e. its subregions, subregional and local identification. One of the essential elements of the population of southern Croatia's regional identification is the horonym *Dalmatia*, which has varied in its spatial *range* politically and geographically along the northeastern Adriatic coast, since the earliest records in the 2nd century BC, up to the present time.

¹ A vernacular region is defined by perception, i.e. the subjective approach of its local residents, and is not subject to any kind of political or administrative imposition, in contrast to a historical/geographical region (Zelinsky, 1980, Claval, 1988).

U radu se analiziraju hodonimi na prostoru historijsko-geografske regije Dalmacije. Historijsko-geografska regija je cjelina koja postoji u kolektivnoj svijesti ljudi (odnosno preciznije vernakularna regija¹), a jedan je od mnogih koncepata u proučavanju regija (Claval, 1993; Passi, 2003). Izgrađena je na kolektivnoj svijesti o zajedničkoj prošlosti, teritoriju i podrijetlu, a glavni element zajedništva je geografsko ime regije (honorim). S obzirom na česte povijesne političko-geografske mijene regionalna pripadnost na prostoru Hrvatske definira se prema tradicionalnim shvaćanjima prema kojima se hrvatski teritorij dijeli na nekoliko većih historijskih regija (*Dalmacija, Slavonija, Istra* i dr.) koje su se dugo razvijale u okvirima različitih europskih državnih zajednica. Valja istaknuti da je historijsko-geografska regija Dalmacije složen tip regije nastao kao posljedica tradicijskih, političko-upravnih i kulturalnih čimbenika, koji su ujedno i gradbeni elementi kolektivne identifikacije. U tradicionalnim društveno-geografskim okolnostima prostor Južne Hrvatske percipiran je kao regija Dalmacija. Međutim, njezin prostorni obuhvat pratilo je stalno pulsiranje granica regije (slika 1), kako političkih ili upravnih tako i mentalnih odnosno vernakularnih. Pritom su objektivni i subjektivni čimbenici obilježili razvoj historijsko-geografske regije Dalmacije koji je bio višeslojan, odnosno oblikovao je okvir same regije i regionalnu identifikaciju, ali i prostore unutar regije, tj. subregije i subregionalnu identifikaciju i lokalnu identifikaciju. Jedan od ključnih elemenata regionalne identifikacije stanovništva Južne Hrvatske je honorim *Dalmatija*, koji je od pojave, najkasnije od kraja 2. stoljeća prije Krista, pa do suvremenih upravno-administrativnih ustroja mijenjao svoju *pokrivenost* prostora sukladno političko-geografskim mijenama na sjeveroistočnoj obali Jadrana.

2. Objekt, cilj i metodologija rada

U svrhu istraživanja suvremenih prostornih razina identifikacije stanovništva na prostoru Južne Hrvatske uključeni su prostori nekadašnje posljednje *de jure* političke jedinice Kraljevine Dalmacije, tzv. *austrijske Dalmacije* (1813–1918) (slika 2), te prostor koji se u suvremenim shvaćanjima percipira kao *dalmatinski*, a podudara se sa županijskim ustrojem, tj. Zadarskom, Šibensko-kninskom, Splitsko-dalmatinskom i Dubrovačko-neretvanskom županijom. Između tih dvaju navedenih prostora postoji znatno odstupanje u granicama. To se ponajprije odnosi na južne granice *austrijske Dalmacije* kojima je bio obuhvaćen dio priobalnog teritorija današnje Crne Gore (Boka kotorska te obalni pojas od Budve do Paštrovića nadomak Baru na jugoistoku) (Obad i dr. 1999). Prostorni obuhvat *austrijske Dalmacije* također je uključivao otok Rab i sjeverni dio Paga (Boban, 1995). Taj otočni prostor u potpunosti je ili dijelom izuzet iz suvremenoga teritorijalnog ustroja gore navedenih južno-hrvatskih županija. S druge strane, *austrijska Dalmacija*

nije obuhvaćala južni dio Like i gornjeg Pounja koji danas pripadaju Zadarskoj županiji.

Sukladno navedenom objekt ovog istraživanja je ulična nomenklatura odabranih naselja na prostoru historijsko-geografske regije Dalmacije. Analiza gradske toponimije uključuje naselja na temelju dvaju kriterija, tj. prema političkoj integrativnosti prostora u sklopu Kraljevine Dalmacije i prema suvremenom županijskom ustroju. Za prostor koji je tradicionalno *dalmatinski*, odnosno obuhvaćen je prethodno navedenim političkim i upravnim granicama kao reprezentativan uzorak izabrana je suvremena ulična nomenklatura priobalnih gradova Splita, Zadra, Šibenika i Dubrovnika te Sinja za prostor za obalja². Drugi reprezentativan uzorak čine naselja uključena u nekadašnji teritorij *austrijske Dalmacije*, tj. ulična nomenklatura Raba u Hrvatskoj³, Tivta, Kotora i Budve u Crnoj Gori⁴. Posebna analizirana prostorna jedinica uključila je analizu imena ulica i trgova na prostoru naselja Gračac,⁵ integriranog u Zadarsku županiju, glavna koja se nalazi u Dalmaciji.

U pogledu znanstvenog razmatranja kolektivne identifikacije stanovništva kulturalna geografija u središte postavlja *prostor*, odnosno ističe tri ključna gradbena elementa u kreiranju kolektivne identifikacije: *svijest o zajedničkom prostoru*, *svijest o zajedničkoj prošlosti* i *svijest o zajedničkom podrijetlu*. U projektiranju društvenih identiteta i njegovih razina važnu ulogu imaju historijsko-geografski i društveni procesi određeni socijalnim interakcijama koji utječu na percepciju prostora od strane društvenih grupa. Stoga je cilj rad kroz interpretaciju elemenata kulturnoga krajolika, tj. hodonima u odabranim naseljima prepoznati veze između imenovanja ulica i trgova i konstrukcije prostornih identiteta (Crang, 1998, Norton, 2006, Steffens, 2007). Radi *iščitavanja* suvremenih prostornih razina identiteta u uličnoj nomenklaturi isti su najprije razdijeljeni prema deskriptivnim kategorijama⁶.

¹ Vernakularna regija je zapravo perceptivni tip regije koja je prepoznata subjektivnim doživljajem domicilnog stanovništva i tijekom prošlosti nije imala političku ili administrativnu uokvirenost za razliku od historijsko-geografske regije (prema Zelinsky, 1980; Claval, 1998).

² Za Grad Zadar istraživani prostor je uže gradsko područje koje se sastoji od 21 mjesnog odbora (Arbanasi, Bili Brig, Bokanjac, Brodarica, Crvene kuće, Diklo, Dračevac, Gaženica, Jazine I, Jazine II, Maslina, Novi Bokanja, Poluotok, Ploča, Puntamika, Ričine, Smiljevac, Stanovi, Vidikovac, Višnjik i Voštarnica). Za Grad Split analizirani su hodonimi na prostoru 27 gradskih kotara (Bačvice, Blatine-Škrape, Bol, Brda, Grad, Gripe, Kman, Kocunar, Lokve, Lovret, Lučac-Manuš, Mejaši, Meje, Mertojak, Neslanovac, Plokite, Pujanke, Ravne njive, Sirobuja, Spinutt, Split 3, Sućidar, Šine, Trstenik, Varoš, Visoka i Žnjan). Za Grad Šibenik analizirani su hodonimi na prostoru 16 gradskih četvrti (Baldekin I, Baldekin II, Baldekin III, Crnica, Građa, Jadrija, Mandalina, Meterize, Plišac, Ražine, Ražine Donje, Stari Grad, Šubičevac, Varoš, Vidici i Zablache). Za Grad Dubrovnik analizirani su hodonimi na prostoru 8 gradskih četvrti (Ploče iza Grada, Pile-Kono, Grad, Gruž, Lapad, Montovjerna, Komolac i Mokošica). Za Grad Sinj analizirani su hodonimi na prostoru mjesnog odbora Sinj (naselje Sinj).

³ Za Grad Rab analizirani su hodonimi na prostoru mjesnog odbora Rab (naselje Rab-stari grad).

⁴ Za grad Tivat analizirani su hodonimi na prostoru mjesne zajednice Tivat. Za grad Kotor analizirani su hodonimi na prostoru mjesne zajednice Stari Grad Kotor. Za grad Budvu analizirani su hodonimi na prostoru Staroga Grada Budve.

⁵ Za Općinu Gračac analizirani su hodonimi na prostoru naselja Gračac.

⁶ Najvećim dijelom klasifikacija hodonima (kategorije i podkategorije) u svrhu praćenja promjena politike identiteta preuzeta je od Marjanović, 2007; Crljenko, 2008. te Stanić i dr. 2009.

traditional *Dalmatia*, i.e. that proscribed by certain political and administrative boundaries. The other representative sample included places which were once part of the *Austrian Dalmatia* territory, i.e. street names on the island of Rab in Croatia³ and Tivat, Kotor and Budva in Montenegro⁴. The spatial unit analyzed included street and square names in Gračac⁵ which is part of Zadar County, which in turn primarily belongs to Dalmatia.

Scientific discussion of the collective identification of a population emphasizes the role of *space* in cultural geography, i.e. three essential elements in shaping collective identification: *awareness of common territory, awareness of common history and awareness of common descent*. In creating levels of social identity, major roles are played by historical/geographical and social processes, determined by social interactions which influence the spatial perception of a social group. Hence, this paper aims to recognize and define connections between the naming of streets and squares and the construction of spatial identities through the interpretation of elements of cultural landscapes, i.e. toponyms in particular areas and settlements (Crang, 1998, Norton, 2006, Steffens, 2007). In order to interpret contemporary identification spatial levels in street nomenclature, these have been divided according to descriptive categories⁶. The *People* category includes the military, politicians, inventors, scientists, artists and public figures, clergy, figures from the People's Liberation War and Socialist Federal Republic of Yugoslavia, Croatian rulers and nobility, foreigners (writers and statesmen) and others (saints, sportsmen, worthy citizens...), some unknown. *Patronimics* form the second category and the third category refers to the names of *geographical features* in Croatia (and Boka Kotorska and Montenegro) as well as geographical features in other countries. Other categories include *Names bearing political/ideological connotation, Events and Institutions* (e.g. the creation of the state, Croatian army formations, the People's Liberation War, the Homeland War, etc.), along with political regimes (socialism). The category *Other* covers toponyms with no particular symbolism, such as names composed of numerical terms, etc.

The next part of the analysis incorporates an *interpretation* of toponyms i.e. their local, regional, national and foreign spatial identification on the basis of the categorization already mentioned, as well as *supranational* spatial affiliation as a possible relict of socialism. This method was employed for *interpretation*, while the results are presented statistically. The *Foreign element* category was defined in accordance with the historical and political

context of the period researched, i.e. people, events, or geographical names which refer to places outside Croatia or Montenegro. The *Supranational space identification* category comprises toponyms commemorating the People's Liberation War while emphasizing the concept of unity of the former Yugoslavia. The *interpretation of national spatial identification* includes people, events, names of geographical features and institutions referring to the state or republic, which are as such of national importance. The *Hrvatski opći leksikon* (ed. Kovačec, 1996) was consulted to provide additional criteria in order to eliminate subjectivity (Šakaja, 2003, Crljenko, 2008) in labelling particular toponyms as national. It should be noted that *Regional spatial identification* refers to a cognitive spatial model i.e. a vernacular region. Unlike national and local spatial identification, for which there is an administrative basis, Dalmatia (southern Croatia) is not defined as an administrative area. The criteria for classifying regional identification are people, events and institutions whose work or actions are important to the historical/geographical region of Dalmatia, along with geographical names of features in southern Croatia. In this sense, the *Hrvatski opći leksikon* was also used for classification purposes, as it defines regional categories based upon the absence of the term in question, thus excluding the term as national, while defining it as regional or local.

Regarding the variability of the area analyzed, regional identification outlines were adjusted to the town or city in question. Within the category of regional identification, the area of Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik and Sinj included people, events and institutions relevant to the historical/geographical region of Dalmatia due to their work or achievements, whereas the area of southern Croatia, comprising four Croatian counties, provided the names of geographical features. Nevertheless, in case of toponyms which once were within the territorial range of *Austrian Dalmatia* but which are now within county or state borders, their factual affiliation has been taken into consideration. Therefore the analysis also includes regional identification from neighbouring areas. Thus for the area of Rab and Novalja, regional identity has been analyzed in two categories and relates to the historical/geographical regions of Dalmatia and coastal Croatia, while Gračac regional identity refers to the regions of Lika and Dalmatia. According to modern political borders, Montenegro's territory has been divided into several municipalities, with Boka Kotorska forming part of its coastline, therefore being regarded as a particular Montenegrin (sub)region. Consequently, toponyms of regional spatial affiliation have been defined in two categories. The area of southern Croatia and the (sub) regional category of Boka Kotorska are used as a regional territorial frame. The analysis itself accentuates the relations between the two categories, since they no longer have a vertical relationship due to contemporary processes; nonetheless the historical (sub)regional spatial identification of Boka Kotorska establishes its contemporary regional reference in relation to Montenegro.

³ For the town of Rab, toponyms in the old town of Rab district council were analyzed.

⁴ For the town of Tivat, toponyms in Tivat district council were analyzed

⁵ For the town of Kotor, toponyms in Kotor Old Town were analyzed. For the town of Budva, toponyms in Budva Old Town were analyzed.

⁶ Most toponym classification (categories and subcategories) has been taken from Marjanović, 2007, Crljenko, 2008 and Stanić et al., 2009, with the aim of tracing alterations in identification processes.

leksikon također koristi kao kriterij određivanja kategorije, ali tako da suprotno od nacionalne kategorije definira regionalnu kategoriju prema kriteriju da se pojam ne nalazi u istom i na taj način isključuje pojam kao nacionalni, a određuje ga kao regionalni ili lokalni.

U regionalnoj identifikaciji s obzirom na diferencirano analiziranog prostora regionalni okvir je prilagođen istraživanom naselju. Za prostor Zadra, Šibenika, Splita, Dubrovnika i Sinja pod kategorijom regionalne identifikacije uključene su osobe, događaji, institucije koje su svojim radom ili djelovanjem važne za historijsko-geografsku regiju Dalmaciju, dok je za imena geografskih objekata iz promatrane regije referentni okvir prostor Južne Hrvatske, koji egzistira u okvirima četiriju županija. Međutim, pri analizi hodonima naselja koji su bili u sklopu prostornog obuhvata *austrijske* Dalmacije, a suvremenim županijskim ili državnim granicama više nisu obuhvaćeni, uzeta je u obzir njihova aktualna pripadnost, stoga je osim dalmatinske regionalne identifikacije u analizu uključena i susjedna regionalna identifikacija. Tako je za prostor Raba i Novalje regionalni identitet analiziran u dvjema kategorijama i odnosi se za historijsko-geografske regije Primorje i Dalmaciju, a za prostor Gračaca za historijsko-geografske regije Liku i Dalmaciju. Prostor Crne Gore prema aktualnom političkom ustroju rascjepkan je na više općina, a dio priobalja čini Boka kotorska, koja se može smatrati posebnom crnogorskom (sub)regijom. Stoga su za potrebe istraživanja hodonimi regionalne prostorne pripadnosti definirani dvjema kategorijama. Za regionalni prostorni okvir uzet je prostor Južne Hrvatske i (sub)regionalna kategorija Bokokotorska. U analizi je naglasak upravo na relacijskim odnosima tih dviju kategorija jer zbog suvremenih procesa nemaju više vertikalni relacijski odnos već povijesna (sub)regionalna Bokokotorska prostorna identifikacija čini suvremenu regionalnu odrednicu Boke kotorske u donosu na Crnu Goru.

Lokalna prostorna identifikacija uključuje osobe, događaje, institucije vezane uz analizirane gradove te imena geografskih objekata nazvanih po nekom gradskom orijentiru, istaknutom geomorfološkom obliku, hidrološkoj pojavi, predjelu i sl. Također, prostorni obuhvat lokalne identifikacije određen je administrativnim granicama promatranih naselja. Potrebno je istaknuti da pojedini hodonimi izražavaju više razina prostorne identifikacije, npr. istodobno iskazuju i lokalnu i regionalnu ili i regionalnu i nacionalnu prostornu identifikaciju pa tako ukupan broj ulica ne odgovara ukupnom broju izraženih prostornih identiteta.

Zbog svoje orijentacijske uloge hodonimi su istaknuti u samom prostoru, ali i na kartografskim prikazima, tj. gradskim planovima. Stoga su za proučavanje procesa imenovanja i preimenovanja ulične nomenklature korišteni planovi promatranih gradova. Na taj način gradski planovi čine važan izvor podataka o pulsirajućim političkim i povijesnim odnosima prostora, konkretno historijsko-geografske regije Dalmacije.

3. Interpretacija ulične nomenklature na prostoru historijsko-geografske regije Dalmacije

Ulična nomenklatura kao integralni dio urbanoga kraja nameće se kao medij komunikacije u svakidašnjem životu i prostoru, a svojim sadržajem komemorira simboliku zajedničkog prostora, prošlosti i kulture (Light, 2004), što su ključni elementi u konstrukciji kolektivnih identiteta. Valja, također, istaknuti da hodonimi prikazuju presjek službene verzije historijsko-geografskog razvoja nekog naselja, regije i države. Na taj način kroz interpretaciju ulične nomenklature analizira se jedan od izvora gradnje identiteta, tj. *legitimirajući identitet* koji je produkt vladajućih društvenih institucija (Cifrić, Nikodem, 2006; Petrović, 2006). Društveni identitet nastaje u određenom vremenu i sociokulturnom prostoru u kojem pripadnici neke zajednice sudjeluju pasivno, a neki aktivno. Osobito je aktivna uloga društvene elite, koja uglavnom stvara ili podržava određeni kolektivni identitet. Takvim izvorištima kolektivne identifikacije pripadaju politički akteri i društvene institucije, kojih se stajališta mogu iščitati iz analize hodonima jer prezentiraju političko-ideološka stajališta (Azaryahu, 1996). O tome svjedoče preimenovanja ulica i trgova u prošlosti svakog naselja koja prate uglavnom promjenu političkog ozračja. Prateći imenovanja (i preimenovanja) ulica i trgova nekog naselja kroz povijesna razdoblja moguće je iščitati smjernice (izvorišta) kreiranja društvenog identiteta.

U uličnoj nomenklaturi svih promatranih naselja prevladavaju dvije kategorije: *Osobe* i *Imena geografskih objekata* (slika 3). Kategorija *Osobe* uglavnom komemorira hrvatske vladare i književnike starije hrvatske književnosti (osim ulične nomenklature na prostoru Crne Gore), te *Svećenstvo* i *Svetce*. Posezanjem u stare vrijednosti ističu se duboki korijeni nacionalne *zajedničke prošlosti* uz snažnu religijsku poveznicu, katoličku vjeru. U svim analiziranim naseljima prisutni su hodonimi poput *Ulica/Obala/Trg/Šetalište... kneza Trpimira, kneza Branimira, kralja Tomislava, kralja Petra Krešimira IV., bana Josipa Jelačića*, a česta su imena prema književnicima *Ivanu Gunduliću, Petru Zoraniću, Marku Maruliću* i dr. U kategoriji *Svećenstvo* i *Svetci* svako naselje uglavnom ističe svoje lokalne zaštitnike i svetce, te svećenike ili biskupe, dok su od zajedničkih najprisutniji hodonimi koji komemoriraju papu Ivana Pavla II. i kardinala Alojzija Stepinca.

Kategorije *Imena s političkom konotacijom*, *Institucije* i *Događaji* također imaju uporište u hrvatskoj prošlosti (*Ilirski preporod, Matica hrvatska, Hrvatski sabor*). Navedene kategorije istodobno su i najzastupljenije u suvremenim preimenovanjima te imenovanjima ulica i trgova, odnosno sadrže simboliku stvaranja neovisne države Hrvatske i Domovinskog rata (*Hrvatski redarstvenici, Branitelji, Akcija Maslenica* i dr.).

Kategorija *Patronimici* najčešće komemorira lokalne obitelji, tj. starosjedilačke obitelji (*Put Župića, Put Šimaca, Put Kotlara, Papalićeva, Krstulovićeva*). Dakle, ne ističu se pojedinci, odnosno konkretne osobe kao nositelji

Local spatial identification includes people, events and institutions related to the cities and towns analyzed and the names of geographical features named after cities, towns, prominent geomorphological features, hydrological phenomena, districts, etc. Furthermore, the territorial range of spatial identification was determined by the administrative borders of the places researched. It is important to point out that particular toponyms convey several levels of spatial identification; at the same time they may indicate local and regional, or regional and national spatial identification. Therefore the total number of streets does not necessarily correspond to the total number of spatial identities expressed.

Considering their orientation role, toponyms are important in the place itself, as well as in cartographic form i.e. local maps. Thus, street maps of the cities and towns analysed were used in researching the naming and renaming of streets, emphasizing the importance of street maps as a source of information on the fluctuating political and historical relations of the historical/geographical region of Dalmatia.

history and Catholicism are given prominence. All the places analysed have retained toponyms, such as streets, squares and avenues named after *Duke Trpimir, Duke Branimir, King Tomislav, King Petar Krešimir IV and Ban Josip Jelačić*. The Names of famous writers are also quite common, such as *Ivan Gundulić, Petar Zoranić, Marko Marulić* and others.

The *Clergy* and *Saints* categories frequently give priority to local patron saints, priests and bishops, whereas the most frequent common toponyms commemorate Pope John Paul II and Cardinal Alojzije Stepinac.

The *Names Bearing Political-Ideological Connotation* and *Events and Institutions* categories refer to periods of Croatian history (*Ilirski preporod, Matica hrvatska, Hrvatski sabor*). These categories are by far the most widely represented in the contemporary process of naming and renaming streets and squares in reference to Croatia's independence and the Homeland War (*Hrvatski redarstvenici, Branitelji, Akcija Maslenica* and others).

The *Patronimics* category generally commemorates local, i.e. native families (*Put Župića, Put Šimaca, Put Kotlara, Papalićeva, Krstulovićeva*). Thus the individuals themselves are not prominent, but the family group bearing a surname indicative of particular place. The *Names of geographical features* category consists of toponyms bearing locational or orientational features referring to local or urban landmarks (*Put bunara, Vrata Sv. Roka, Ispod Minčete, Između tri crkve, Put Ferate, Željeznička ulica, Trg Bazilike, Ispod ure* and others). They usually do not carry any sort of ideological connotation. They frequently include representative national toponyms such as *Zagrebačka, Velebitska, Jadranska, Istarska, Dalmatinska* and others, for the names of streets.

The distinctiveness of street nomenclature in Montenegro as compared to southern Croatia, especially toponyms in Budva and Tivat, is mirrored in the *Names Bearing Political Connotation* category, which accounts for 12% of the toponyms in the total number of streets and squares in Budva and 8.3% in Tivat. The main reason for this is the presence of Yugoslav symbols and commemorations of the People's Liberation War, socialist ideology and the former Yugoslav federation (*Ulica Maršala Tita, Ulica II Dalmatinske, Ulica Palih boraca, Ulica 1. proleterska, Ulica 29. novembra, Ulica IV. Proleterska* and others).

The toponym categorization outlined makes it possible to *interpret* local, regional, national, foreign and *supranational* spatial affiliation (Fig. 4). The *Foreign Element* category includes the names of geographical features or persons from beyond Croatia (or Montenegro) and is the least common element in all the places researched, except for Budva (22.4% of the total number of toponyms expressing spatial affiliation) and to some extent Tivat (12%). The majority of Budva toponyms refer to toponyms (*Vojvođanska, Pančevačka* and others)

3. Street Name Interpretation in the Historical/Geographical Region of Dalmatia

As an integral part of the urban landscape, street nomenclature is an everyday means of communication. It commemorates symbols of communal space, history and culture (Light, 2004), which are essential elements in shaping collective identities. Toponyms also provide a cross-section of the historical and geographical development of a particular town, region or country. Thus the interpretation of street nomenclature is one of the formational elements in analysing the shaping of identity, i.e. *identifying identity* which is the result of dominant social institutions (Cifrić, Nikodem, 2006, Petrović, 2006). Social identity occurs at a specific point in the time and space in which members of a community take part, either passively or actively. The role of the social elite is particularly active; it is to a large extent they who create or support a particular collective identity, along with political figures and social institutions whose political and ideological viewpoints can be easily interpreted while analyzing toponyms (Azaryahu, 1996). Evidence can be found in the renaming of streets and squares throughout history, changes which are always accompanied by changes in the political system. By tracing the history of street and square names in a town or city, it is possible to trace the sources which shaped its social identity.

Two categories prevail in the street nomenclature of all the researched areas; *People* and *Names of Geographical Features* (Fig. 3). The *People* category largely commemorates Croatian rulers and older writers (apart from street nomenclature in Montenegro), clergy and saints. Thus the deeply rooted values of national *common*

pojedinih prezimena, već cijele skupine koje nose jedno prezime karakteristično za neki dio naselja. Kategorija *Imena geografskih objekata* čine hodonimi koji sadrže lokacijske ili orijentacijske značajke i najvećim se dijelom referiraju na lokalne odnosno gradske orijentire (*Put bunara, Vrata sv. Roka, Ispod Minčete, Između tri crkve, Put Ferate, Željeznička ulica, Trg Bazilike, Ispod ure* i dr.). Njihov sadržaj najčešće je lišen ideološke obojenosti, a ti se hodonimi najvećim dijelom odnose na lokalne geografske sadržaje. Međutim, sadrže i simboliku reprezentativnih nacionalnih toponima, poput *Zagrebačke, Velebitske, Jadranske, Istarske, Dalmatinske* ulice i sl.

Uličnu nomenklaturu na prostoru crnogorskog primorja u odnosu na prostor Južne Hrvatske, osobito kod tivatskih i budvanskih hodonima, obilježuje zastupljenost kategorije *Imena s političkom konotacijom*, koja za Budvu iznosi 12%, a za Tivat 8,3% hodonima od ukupnog broja imena ulica i trgova. Takva zastupljenosti odraz je prisutnosti jugoslavenske simbolike, odnosno komemoriranja NOB-a, socijalističke ideologije i bivše jugoslavenske zajednice (*Ulica Maršala Tita, Ulica II. Dalmatinske, Ulica Palih boraca, Ulica 1. proleterska, Ulica 29. novembra, Ulica IV. proleterska* i dr.).

Na temelju prethodno navedene kategorizacije hodonimima *iščitava* se lokalna, regionalna, nacionalna i strana, te *supranacionalna* prostorna pripadnost (slika 4). Kategorija strani element sadrži geografska imena objekata ili osoba koja se odnose na prostor izvan Hrvatske (ili Crne Gore) i najmanje je zastupljena u svim promatranim naseljima, osim Budve u čijoj uličnoj nomenklaturi iznosi 22,4% i djelomično Tivta (12%) od ukupnog broja hodonima koji iskazuju prostornu pripadnost. Najveći dio budvanskih hodonima odnosi se na toponime (*Vojvođanska, Pančevačka* i dr.) i osobe (*Dositejeva, Zmajeva, Vuka Karadžića* i dr.) s prostora Republike Srbije, a razlog njihove znatne zastupljenosti je udio Srba (38%) u ukupnom broju stanovnika grada Budve, kao i donedavna uska povezanost Crne Gore sa Srbijom. Od analiziranih naselja na prostoru Hrvatske u udjelu strane prostorne pripadnosti hodonima ističe se naselje Gračac (5,5%), što je rezultat migracije, odnosno doseljavanja stanovništva iz Bosne i Hercegovine (*Kakanjska, Kraljeva Sutjeska, Lašvanska, Kupreška* i dr.).

Kategorija *supranacionalna* prostorna identifikacija obuhvaća hodonime koji su komemorirali osobe i događaje iz NOB-a ili socijalističku ideologiju. Dosta je zastupljena u uličnoj nomenklaturi Budve (18%) i Tivta (12%). Pri tome jedan dio *supranacionalne* prostorne pripadnosti hodonima istodobno izražava i nacionalnu prostornu pripadnost jer su komemorirani nacionalni sudionici i postrojbe NOB-a (*Veljka Vlahovića, Ivana Milutinovića, IV. proleterska* i dr.).

Iščitavanje nacionalne prostorne identifikacije uključuje osobe, događaje, imena geografskih objekata i institucije koje se odnose na državu/republiku, a prema njihovom udjelu u ukupnoj prostornoj izraženosti ističu se naselje Gračac (62,5%) i grad Zadar (57,5%). Najmanji udio nacionalne komponente u uličnoj nomenklaturi imaju Tivat (16%) i Kotor (12,5%), dok u ostalim analiziranim naseljima taj udio iznosi 30–35%. Takav odnos među

analiziranim naseljima pri usporedbi s lokalnom prostornom identifikacijom obrnuto je proporcionalan. Naime, naselja u kojima stanovnici imaju dominantnu nacionalnu prostornu izraženost istodobno iskazuju manju zastupljenost lokalne prostorne izraženosti, a regionalna prostorna izraženost kao znatno manje zastupljena u odnosu na nacionalnu i lokalnu ne utječe znatnije na ukupnu prostornu izraženost u uličnoj nomenklaturi. Ni u jednom analiziranom naselju ne prevladava regionalna prostorna izraženost. Posebno je zanimljiva usporedba izraženosti prostornih identiteta u uličnoj nomenklaturi priobalnih gradova, tj. nekadašnjih komuna (Raba, Zadra, Šibenika, Splita, Dubrovnika i Kotora), jer je kod svih navedenih gradova, osim Zadra i Splita, prevladavajuća lokalna prostorna izraženost, i to uglavnom prema gradskim orijentirima ili djelatnostima koje su bile svojstvene za neku lokaciju, tj. ulicu (*Kovačka ulica, Zlatarska ulica, Ulica zeljarica, Mrtvo zvono, Trg od oružja, Trg od brašna, Trg od mlijeka, Kopnena vrata, Lazaretska ulica* i dr.). Ti hodonimi imaju podrijetlo upravo iz razdoblja komunalnog ustroja, a osobito su česti u imenima ulica i trgova Dubrovnika i Kotora. Imena ulica i trgova grada Zadra uz dominantnu nacionalnu komponentu također sadrže značajan udio lokalne prostorne izraženosti. Isprepletanje nacionalnih i lokalnih izraženosti, a dijelom i regionalne identifikacije zapravo je odraz historijskih, geografskih, političkih i ekonomskih utjecaja i osobitosti razvoja Zadra koji se reflektira upravo u snažnoj ukorijenjenosti nacionalnih motiva, ali i u lokalnoj homogenizaciji. S druge strane, analiza šibenskih hodonima upućuje na značajnu lokalnu prostornu izraženost (46,1%). Suprotno očekivanom, ulična nomenklatura Splita u odnosu na ostale *dalmatinske* priobalne gradove, tj. Zadar (19,6%) i Šibenik (17,7%), iznosi najmanji udio regionalne prostorne izraženosti, tj. 13,8% od ukupne prostorne izraženosti. Takav odnos prostorne izraženosti u navedenim gradovima upućuje na određena odstupanja, osobito u pogledu definiranja vernakularne regije Dalmacije odnosno njezine *jezgre* i pozicije Zadra u tom kontekstu. Međutim, pomnija analiza i usporedba ulične nomenklature Splita i Zadra upućuje na razloge takva odnosa u metodologiji prostorne kategorizacije hodonima. Naime, zadarski hodonimi u kategoriji *Imena geografskih objekata*, uz gradske orijentire, sadrže znatan udio imena ulica i trgova imenovanih prema toponimima iz prostora zadarske regije (*Galovačka, Jasenička, Iška, Kaljska, Karinska, Vinjeračka, Virska* i dr.), ali zbog metodologije svrstani su u kategoriju regionalne prostorne izraženosti. U uličnoj nomenklaturi Splita u kategoriji *Imena geografskih objekata*, uz gradske orijentire, prevladavaju ulice imenovane prema pojedinim predjelima na prostoru grada (*Žnjanska, Put Žnjana, Sredmanuška, Sustipanski put, Sutrojičin put, Šetalište Bačvice, Špinut-ska, Marjanski put, Kmanski prilaz, Pujanke, Sukojišanska* i dr.), stoga i kao takvi čine lokalnu prostornu identifikaciju. Na takav odnos utječe i povijesna činjenica, odnosno dio zadarskih hodonima u kategoriji *Osobe i Institucije* imenovan je prema istaknutim i zaslužnim pojedincima uglavnom iz 19. stoljeća, a s obzirom na to da je Zadar tada, kao i za vrijeme mletačke uprave, bio glavni grad Dalmacije, logična je zastupljenost osoba i institucija koje su svojim radom i djelovanjem imale regionalnu pa i nacionalnu dimenziju (*Poljana Zemaljskog odbora, Trg*

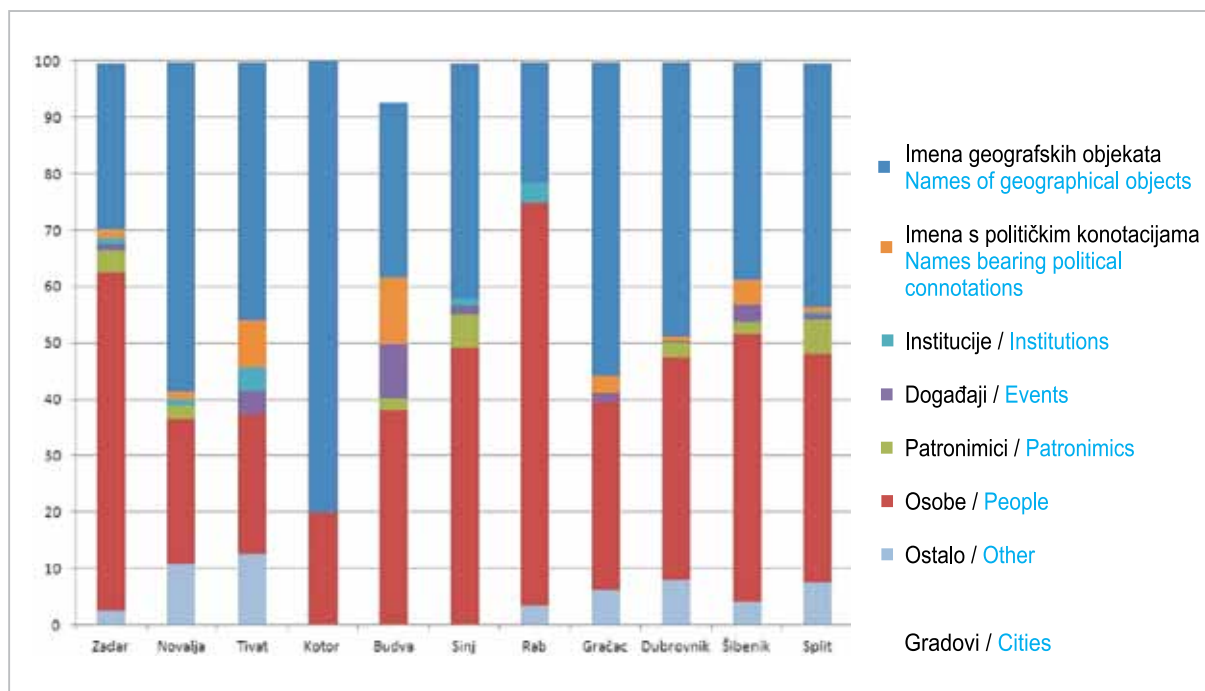

Fig. 3. Descriptive categorization of toponyms

Sources: Map of Zadar, 1:10 000, Forum, Map of Split, 1:11 000, Official Journal of the Municipalities of Benkovac, Biograd na moru, Obrovac and Zadar, no.8/1991, no.1/1992, no.4, no.5/1992, no. 10/1992 and no.1/1993. and Decisions on Renaming Streets and Squares in the City of Zadar in 1999, 2003, 2004, 2005, 2007 and 2009, Map of the Town of Novalja, Tourist Association of the Town of Novalja, 2008, Official Journal of Serbia and Montenegro, no.29/90, Tivat, Map of the City of Budva, 1:6500, Beograd, Kotor Tourist Map, Ministry of Culture, Sports and Media, 2008, Map of the Town of Rab, Tourist Association of the Town of Rab, URL 1, URL 2, URL 3 and URL 4.

Slika3. Deskriptivna kategorizacija hodonima

Izvori: Plan Zadra, 1:10 000, Forum, Plan Splita, 1:11 000, Forum, Službeni vjesnik Općina Benkovac, Biograd na moru, Obrovac i Zadar, br. 8/1991., br. 1/1992., br. 4., br. 5/1992., br. 10/1992. i br. 1/1993. te Odluke o izmjeni naziva ulica i trgova u Gradu Zadru Gradskog vijeća Grada Zadra iz 1999., 2003., 2004., 2005., 2007. i 2009. godine, Plan grada Novalje, Turistička zajednica grada Novalje, 2008., Službeni list SRCG, br. 29/90, Tivat, Plan grada Budva 1:6500, Beograd, Kotor – turistička karta, Ministarstvo kulture, sporta i medija, 2008., Plan grada Rab, Turistička zajednica Grada Raba, URL 1, URL 2, URL 3 i URL 4.

and persons (*Dositejeva, Zmajeva, Vuka Karadžića* and others) from the Republic of Serbia, since a significant proportion of the population of Budva is Serbian (38%), and until recently, relations between Serbia and Montenegro were close. The settlement of Gračac has the largest proportion of foreign spatial affiliation in toponyms (5.5%), influenced by migration and the colonization of the population from Bosnia and Herzegovina (*Kakanjska, Kraljeva Sutjeska, Lašvanska, Kupreška* and others).

The *Supranational* spatial identification category covers toponyms which commemorate people and events from the People's Liberation War or socialist ideology. It is largely apparent in the street nomenclature of Budva (18%) and Tivat (12%). However, one aspect of the *supranational* spatial affiliation of toponyms also expresses national spatial affiliation, since national participants in the People's Liberation War units are also commemorated (*Veljka Vlahovića, Ivana Milutinovića, IV proleterska* and others).

The *Interpretation* of national spatial identification involves people, events, names of geographical features and institutions relating to the state/republic. Gračac, with 62.5% and the city of Zadar, with 57.5%, stand out in terms of the proportion of these types of names within spatial affiliation as a whole. The smallest proportion of national features in street nomenclature is present in Tivat (16%) and Kotor (12.5%), while in other places it is between 30% and 35%. There is an inversely proportional relationship between the places analysed and local spatial identification. In other words, places whose inhabitants display dominant spatial affiliation generally express less local spatial affiliation, while regional spatial affiliation, being less represented in comparison to national and local spatial affiliation, does not have a greater impact on the overall spatial affiliation of street nomenclature; none of the places analyzed exhibited prevalent regional spatial affiliation. A comparison of spatial identity prominence is interesting particularly in the street nomenclature of coastal cities, i.e. the former communes

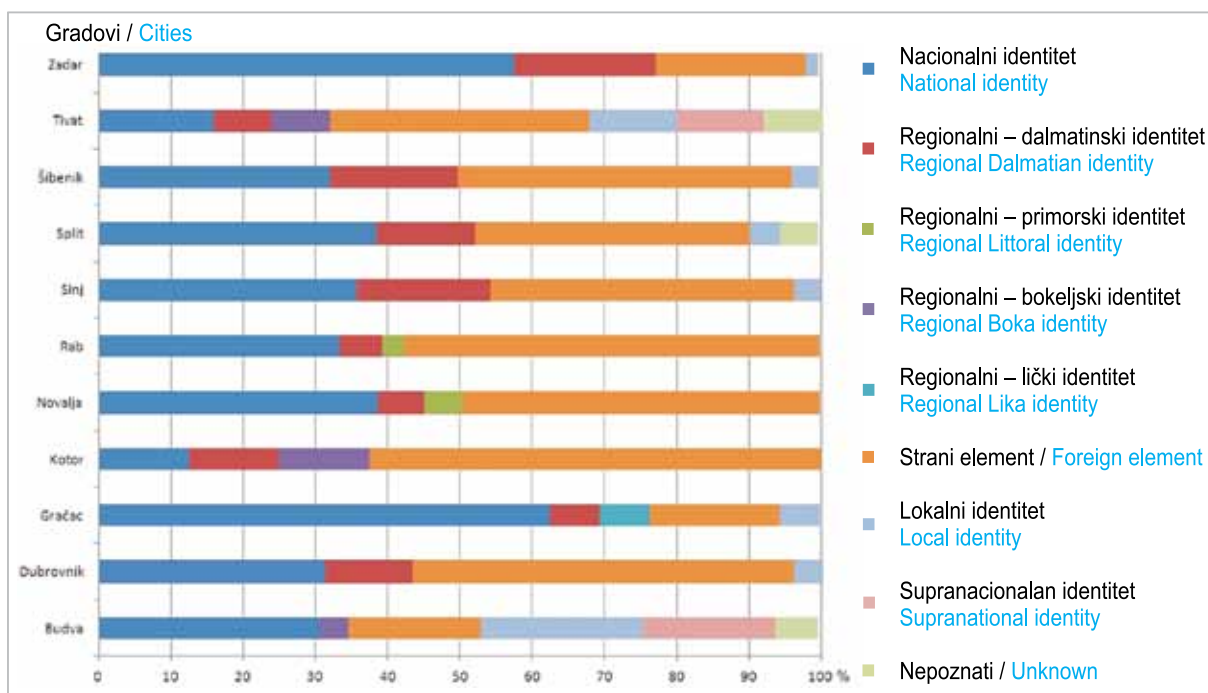

Fig. 4. Spatial affiliation of street nomenclature for selected towns and cities

Sources: Map of Zadar, 1:10 000, Forum, Official Journal of the Municipalities of Benkovac, Biograd na moru, Obrovac and Zadar, no.8/1991, no. 1/1992, no. 4, no. 5/1992, no.10/1992 and no. 1/1993 and Decisions on Renaming Streets and Squares in the City of Zadar, 1999, 2003, 2004, 2005, 2007 and 2009, Map of Split, 1:11 000, Forum, Map of the Town of Novalja, Turistička zajednica grada Novalje, 2008., Official Journal of Serbia and Montenegro, no. 29/90, Tivat, Map of the City of Budva, 1:6500, Beograd, Kotor Tourist Nap, Ministry of Culture, Sports and Media, 2008, Map of the Town of Rab, Touristička zajednica Grada Raba, URL 1, URL 2, URL 3 and URL 4.

Slika 4. Prostorna izraženost ulične nomenklature za odabrana naselja

Izvori: Plan Zadra, 1:10 000, Forum, Službeni vjesnik Općina Benkovac, Biograd na moru, Obrovac i Zadar, br. 8/1991., br. 1/1992., br. 4., br. 5/1992., br. 10/1992. i br. 1/1993. te Odluke o izmjeni naziva ulica i trgova u Gradu Zadru Gradskog vijeća Grada Zadra iz 1999., 2003., 2004., 2005., 2007. i 2009. godine, Plan grada Splita 1:11 000, Forum, Plan grada Novalje, Turistička zajednica grada Novalje, 2008., Službeni list SRCG, br. 29/90, Tivat, Plan grada Budva 1:6 500, Beograd, Kotor - turistička karta, Ministarstvo kulture, sporta i medija, 2008., Plan grada Rab, Turistička zajednica Grada Raba, URL 1., URL 2., URL 3. i URL 4.

Stjepana Buzolića, Ulica admirala Jakova Šubića, Ulica Dalmatinskog sabora, Ulica baruna Vjenceslava Lilienberga, Ulica Ćirila Ivekovića i dr.).

Treba uzeti u obzir da je imenovanje ulica i trgova rezultat odluka političkih tijela, odnosno manjine, tj. najčešće povjerenstva koje čine istaknuti pojedinci iz sfere kulturnog, znanstvenog i političkog života određenog naselja. Na temelju preporuke povjerenstva lokalna predstavnička tijela gradskih i općinskih vijeća donose odgovarajuće odluke. Takav način imenovanja dijelom isključuje spontanost između imenodavca i geografskog objekta (referenta) kojemu se dodjeljuje ime pa ostavlja mogućnost političkim elitama za isticanje simbola koji su im prihvatljivi u prostoru.

U regionalnoj identifikaciji riječ je o kognitivnom modelu prostora odnosno o vernakularnoj regiji. Dok su nacionalna i lokalna prostorna identifikacija politički ili administrativno utemeljene, regije Dalmacija, Primorje, Lika i Boka kotorska nisu teritorijalno-administrativno uokvirene, već je njihovo prostorno definiranje za analizu prostorne izraženosti ulične nomenklature prostorno uklopljeno

u aktualni teritorijalni ustroj. Tako su imena ulica i trgova u kontekstu regionalne dalmatinske prostorne izraženosti promatrana prema kriteriju osobe, događaja i institucije koje su svojim radom ili djelovanjem važne za cijelu historijsko-geografsku regiju Dalmaciju, dok je u pogledu imena geografskih objekata iz promatrane regije referentni okvir prostor Južne Hrvatske, koji egzistira u okvirima četiriju županija. Imena ulica i trgova u okvirima regionalne primorske, ličke i bokokotorske prostorne izraženosti promatrana su prema istom kriteriju. Osobe, događaji i institucije koje su svojim radom ili djelovanjem važne za historijsko-geografsku regiju Primorje te za imena geografskih objekata koji se nalaze unutar referentnog okvira koji čini dio prostora Sjevernoga hrvatskog primorja, tj. Kvarnersko primorje i otočje odnosno priobalni i otočni dio Primorsko-goranske županije i priobalni pojas Ličko-senjske županije, poistovjećuju se s primorskom regionalnom identifikacijom. Regionalna lička prostorna identifikacija iskazana je u imenima ulica i trgova prema osobama, događajima i institucijama koje su svojim radom ili djelovanjem važne za historijsko-geografsku regiju Liku te imenima geografskih objekata iz ličkog prostora, tj.

of Rab, Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik and Kotor, since prevailing local spatial affiliation (except for Zadar and Split), is largely along the lines of urban landmarks or trades which used to be typical of certain locations or streets (*Kovačka ulica, Zlatarska ulica, Ulica zeljarica, Mrtvo zvono, Trg od oružja, Trg od brašna, Trg od mlijeka, Kopnena vrata, Lazaretska ulica* and others). These toponyms date from the period of communal administration and, as such, are particularly common in the names of streets and squares in Dubrovnik and Kotor. Street and square names in Zadar, along with the predominant national element, include a significant degree of local spatial affiliation. The interaction and intertwining of national and local elements, as well as some regional identification, is a reflection of the historical, geographical, political and economical influences and distinctiveness of the development of Zadar, mirrored in deeply rooted national motifs and local homogeneity. On the other hand, an analysis of Šibenik toponyms indicates significant local spatial prominence (46.1%). Contrary to expectations, the street nomenclature of the city of Split displays the least regional spatial prominence (13.8%) compared with other Dalmatian coastal cities, i.e. Zadar (19.6%) and Šibenik (17.7%). This proportion of spatial prominence in these cities indicates a certain deviation, particularly in defining the vernacular region of Dalmatia, its core and the position of the city of Zadar within it.

Nonetheless, a closer analysis and comparison of street names in Split and Zadar reveals the reasons for such relationships within the methodology of the spatial categorization of toponyms. In the *Names of Geographical Features* category, along with urban landmarks, Zadar toponyms include a considerable number of streets and squares renamed after toponyms in the Zadar region (*Galovačka, Jasenička, Iška, Kaljska, Karinska, Vinjeračka, Virska* and others), but methodologically classified in the category of regional spatial prominence. Conversely, along with its urban landmarks, streets renamed after particular town districts prevail (*Žnjanska, Put Žnjana, Sredmanuška, Sustipanski put, Sutrojičin put, Šetalište Bačvice, Špinutska, Marjanski put, Kmanski prilaz, Pujanke, Sukojišanska* and others), thus creating local spatial identification. Also, such relationships have been influenced by historical facts; a number of Zadar toponyms in the *Persons* and *Institutions* category are named after prominent or worthy 19th century citizens, which is understandable, since Zadar was then the capital of Dalmatia, as it was during Venetian rule. The names of these citizens had not only regional, but national connotations (*Poljana Zemaljskog odbora, Trg Stjepana Buzolića, Ulica admirala Jakova Šubića, Ulica Dalmatinskog sabora, Ulica baruna Vjenceslava Liliemberga, Ulica Ćirila Ivekovića* and others).

Square and street naming is a result of political decisions made by a small group in a society, usually committees consisting of a number of prominent citizens from public life, whether cultural, political or scientific. This kind of naming procedure to an extent excludes

spontaneity on the part of the name-giver, reserving the political elite the right to mark symbols they regard as spatially acceptable.

Regional identification implies a cognitive spatial model, i.e. a vernacular region. While national and local spatial identification are politically or administratively based, the regions of Dalmatia, Primorje (the Croatian coastline), Lika and Boka Kotorska do not correspond to territorial and administrative boundaries, but their spatial definition was included in the current territorial system for the purpose of analyzing the spatial prominence of street names. Thus, street and square names within regional *Dalmatian* spatial prominence were researched according to the criterion of a person, event or institution whose work is of great importance to the entire historical/geographical region of Dalmatia. As far as the names of geographical features are concerned, southern Croatia, covering four counties, was used as a frame of reference. Square and street names within the regional spatial prominence of *Primorje (the Croatian coastline), Lika* and *Boka Kotorska* were researched according to the same criteria. People, events and institutions important to the historical/geographical region of Primorje and the names of geographical features within the northern Croatian coastal area, i.e. Kvarner and the islands (in other words, the coastal and inland part of Primorje-Gorski Kotar County and the coastal area of Lika-Senj County) were identified as *coastal*. The regional spatial identification of Lika was presented through squares and streets named after people, events and institutions whose life and work were of great importance to the historical/geographical region of Lika, as well as geographical features in Lika (i.e. Lika-Senj County) with the exception of its coastline. The spatial prominence of Boka Kotorska includes people, events and institutions whose life and work were of great importance to the historical/geographical region of Boka Kotorska and geographical features found within the frame of reference consisting of the coastal area of Boka and the peninsulas of Vrmac and Luštica, i.e. the coastal area of the municipalities of Kotor, Herceg Novi and Tivat.

As already mentioned, regional spatial prominence in street nomenclature is presented through several regional affiliation levels, among which the cities of Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik and Sinj display only the *Dalmatian* regional spatial level. Compared to Dubrovnik (12.2%), Sinj (18.5%) and Šibenik and Split, Zadar contains the largest proportion of toponyms of regional spatial prominence, indicating the complexity of its historical and geographical development, which can be traced through toponym symbols commemorating its geopolitical position throughout history, including its prominent role as the capital and centre of contemporary development processes in Dalmatia. Toponyms in the border areas of the historical/geographical region of Dalmatia, such as Rab and Novalja, display two-fold regional spatial prominence, both *Dalmatian* and *Coastal*, with the *Dalmatian* prevalent in both towns. Gračac (part of

prostora Ličko-senjske županije, bez njezina priobalnog pojasa. U bokokotorsku prostornu izraženost uključene su osobe, događaji, institucije koje su svojim radom ili djelovanjem važne za historijsko-geografsku regiju Boku kotorsku te imena geografskih objekata unutar referentnog okvira koji čine priobalni dio Boke te poluotoci Vrmac i Luštica, tj. priobalni dio općina Kotor, Herceg Novi i Tivat.

Regionalna prostorna izraženost u uličnoj nomenklaturi, kako je već istaknuto, zbog diferenciranosti prostora novovjekovne historijsko-geografske regije Dalmacije iskazana je u nekoliko regionalnih pripadnosti. Pritom naselja Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik i Sinj iskazuju samo *dalmatinsku* regionalnu prostornu razinu. Među njima pojedinačno promatrano, Zadar (19,6%) u odnosu na Dubrovnik (12,2%), Sinj (18,5%) i već spomenuti Šibenik i Split sadrži najveći udio hodonima regionalne prostorne izraženosti, što ponovno ističe složenost njegova historijsko-geografskog razvoja, a može se pratiti kroz simboliku hodonima koja komemorira njegov geopolitički položaj tijekom prošlosti, činjenicu da je bio središte Dalmacije, ali i kroz suvremene razvojne procese. Hodonimija naselja na prostoru *sfernih* područja historijsko-geografske regije Dalmacije na primjeru Raba i Novalje iskazuje dvostruku regionalnu prostornu izraženost, *dalmatinsku* i *primorsku*, s time da u oba naselja prevladava *dalmatinska* prostorna izraženost. Naselje Gračac (kao dio Zadarske županije, koja je svojim najvećim dijelom dalmatinska) tradicionalno je dio ličkog prostora, a svojom uličnom nomenklaturom iskazuje podijeljenost u regionalnom smislu, odnosno podjednaku zastupljenost ličke (6,9%) i dalmatinske (6,9%) prostorne izraženosti. Gradovi na prostoru crnogorskog primorja ne pokazuju značajniju izraženost neke od promatranih regionalnih razina, osim ulične toponimije Budve, u kojoj je manjim dijelom zastupljena bokeljska prostorna izraženost (4%), a dalmatinska uopće nije prisutna. U prostornoj izraženosti imena ulica i trgova Tivta i Kotora odnos regionalne dalmatinske i bokeljske prostorne izraženosti je podjednak. Takav udio prostorne izraženosti u hodonimima odraz je nacionalne strukture promatranih gradova pa tako u Tivtu udio Hrvata iznosi 28%, u Kotoru 8,7%, a u Budvi 1,2% u ukupnom broju stanovnika (Crkvenčić, Schaller, 2005, 2007). Zbog toga komemoriranje zajedničke dalmatinske prošlosti, a time i Hrvatske nije najprihvatljivije rješenje u aktualnim političkim prilikama tog prostora.

Pri analizi reprezentacije ulične nomenklature vrlo je bitan i prostorni razmještaj pojedine ulične nomenklature u urbanom krajoliku. Fizionomski gledano sve su prometno značajnije i veće gradske ulice uglavnom imenovane prema najistaknutijim osobama ili događajima iz prošlosti. Za imenovanje ulica s visokom prisutnošću u gradskom životu osobito je prisutno komemoriranje hrvatskog političara i književnika Ante Starčevića (Dubrovnik, Zadar, Pag i Gračac) te hrvatskoga kralja Petra Krešimira IV. (Zadar, Dubrovnik i Pag). U tom kontekstu može se interpretirati i simbolika istaknuta pri imenovanju gradskih trgova ili riva također značajnih elemenata u fizionomiji i kulturnom životu svakoga grada. U analiziranim naseljima trgovi ili rive imenovani su uglavnom prema hrvatskim vladarima osobito iz srednjovjekovnog razdoblja, primjerice u Sinju *Trg kralja Tomislava*, u Zadru *Trg kneza Višeslava* ili

Obala kneza Trpimira, *Obala kneza Branimira*, u Splitu *Obala kneza Branimira*, *Obala kneza Domagoja* i u Šibeniku *Trg kralja Držislava*. Na taj način još jednom je istaknuta simbolika koju nosi urbani krajolik u hodonimima djelujući kao sustav reprezentacije u kojem su istaknute nacionalne vrijednosti.

U kontekstu regionalne identifikacije zanimljivo je istaknuti i noviji kolokvijalni hodonim, a to je *Dalmatina* – hodonim koji nije službeno kodificiran, ali se često upotrebljava. To ime, premda vezano uz Dalmaciju, ne odgovara sadržaju, jer je riječ o autocesti koja dvosmjerno povezuje hrvatski sjever i hrvatski jug. To nije cesta koja povezuje Dalmaciju s ostalim dijelovima Hrvatske, već je to autocesta koja od krajnjega sjevera Hrvatske preko peripanske i gorske do primorske Hrvatske i obrnuto povezuje cijeli geografski transversalni profil hrvatske države. Nazvati je *Dalmatinom* znači gledati samo s gledišta južnog dijela države i pritom koristiti jezičnu aplikaciju koja nema veze s hrvatskim standardnim jezikom budući da se od imena Dalmacije nikako ne može dobiti hrvatski jezični lik *Dalmatina*. To je, po svojoj prilici, svojevrsna analogija s cestama kojima su tijekom 18. i 19. stoljeća davana latinska imena prema istaknutim osobama, npr. *Teresiana*, *Carolina*, *Jozefina*, *Luisiana* i sl.

4. Zaključak

U radu je kao *medij* prostorne identifikacije korištena analiza ulične nomenklature odabranih gradova na prostoru historijsko-geografske regije Dalmacije. Tako se pokušala *iščitati* kolektivna, ponajprije regionalna odnosno *dalmatinska* identifikacija stanovnika promatranih gradova s obzirom na povijesno-geografske mijene prostornog obuhvata Dalmacije. Analiza ekspresije odabranih hodonima pokazala je prisutnost *dalmatinske* identifikacije s različitim intenzitetom u svim promatranim gradovima, osim Budve. Kao odraz *dalmatinske* identifikacije ističe se ulična nomenklatura Zadra, Šibenika, Splita, Dubrovnika i Sinja, odnosno reprezentativnih središta percipiranoga suvremenog *dalmatinskog* prostora, koji su ujedno i integrativni dijelovi nekadašnje *austrijske* Dalmacije. Međutim, analiza ulične nomenklature Raba, Novalje, Tivata i Kotora, tj. nekadašnjih teritorijalnih sastavnica Kraljevine Dalmacije upućuje na prisutnost *dalmatinske* identifikacije te na činjenicu da je *uokvirenost* prostora značajna u stvaranju kolektivne identifikacije stanovništva pa i tada kada su ukinute objektivne granice. Na taj način, odnosno komemoriranjem *zajedničke prošlosti, teritorija i kulture* u urbanom krajoliku navedenih gradova dolazi i do *službene* potvrde gradbenih elemenata *dalmatinske* identifikacije kao bitnih sastavnica duhovne kulturne baštine. Naravno da je nemoguće konačno definirati emotivni značaj nekog prostora za pojedinca ili skupinu, a u tom kontekstu i prostornu identifikaciju stanovništva. Ipak, pristupajući krajoliku kao tekstu u kojem su *konzervirane* vrijednosti i simboli ljudi nastanjenih u njemu moguće je djelomično interpretirati ljudske interakcije s prostorom kao konkretno *dalmatinsku* identifikaciju u uličnoj nomenklaturi odabranih gradova. Također, analiza hodonima u namjeri interpretacije prostornih razina izraženosti upućuje na složenost regionalne *dalmatinske* identifikacije kao kulturnoga, političkog i znanstvenog pitanja.

Zadar County, which is primarily Dalmatian) traditionally belongs to Lika and its street nomenclature expresses division in the regional sense, i.e. there are equal proportions of Lika (6.9%) and Dalmatian (6.9%) spatial prominence elements. The towns of the Montenegrin coastline do not display any significant prominence of regional levels, apart from Budva, where the street toponymy includes some elements referring to the spatial prominence of Boka Kotorska (4%) and where Dalmatian toponymy is completely absent. Square and street names in Tivat and Kotor suggest equality between Dalmatian and Boka Kotorska spatial prominence elements. This is a reflection of the national structure of the towns in questions; the proportion of Croats in Tivat is 28%, in Kotor it is 8.7% and in Budva, 1.2% of the total population (Crkvenčić, Schaller, 2005, 2007). The commemoration of a common Dalmatian or Croatian past does not represent the best solution under current political circumstances.

The spatial distribution of particular street names in the urban landscape plays an important role when analyzing the presentation of street nomenclature. At face value, it seems that all major streets are named after the most remarkable people or historic events. It is noticeable that the great Croatian politician and writer Ante Starčević (Dubrovnik, Zadar, Pag and Gračac) and the Croatian king Petar Krešimir IV (Zadar, Dubrovnik and Pag) are the most frequently commemorated historical characters. City squares and promenades are largely named after medieval Croatian rulers, such as *Trg kralja Tomislava* in Sinj, *Trg Kneza Višeslava* or *Obala kneza Trpimira*, *Obala kneza Branimira* in Zadar, *Obala kneza Branimira*, *Obala kneza Domagoja* in Split and *Trg kralja Držislava* in Šibenik. So symbolism is again emphasised as having significant meaning in the urban landscape through the use of toponyms, which form a system for presenting national values.

The latest colloquial toponym needs to be mentioned here as well, *Dalmatina* – a toponym not formally codified but widely used. Although it has a connection with Dalmatia, it is in fact the name of a motorway connecting southern and northern Croatia; it does not connect Dalmatia with the rest of Croatia, but is a motorway which connects the whole geographical transverse profile of the Republic of Croatia, starting in the far north, moving through the Croatian Peripannonian region and

highlands to the coast. Naming it simply *Dalmatina* implies only the viewpoint of the country's southern inhabitants. In addition, the name is a departure from standard Croatian. It has clearly been created by analogy with road names which were common during the 18th and 19th centuries, using Latinised forms of the names of prominent individuals, for instance *Teresiana*, *Carolina*, *Joze fina*, *Luisiana* and others.

4. Conclusion

The paper has used analysis of the street names of the cities and towns researched in the historical/geographical region of Dalmatia as means of regional identification, thus attempting to interpret the collective and regional, primarily Dalmatian identification of the inhabitants of these places in terms of historical and geographical territorial changes in Dalmatia. Further analysis of the prominence of selected toponyms has indicated the presence of a specific *Dalmatian* identification at different levels of identity in all the places researched, with the exception of Budva. *Dalmatian* identification is largely and primarily reflected in the street names of Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik and Sinj, namely in the representative population centres of present-day *Dalmatia*, which were also part of former *Austrian Dalmatia*. Nonetheless, the analysis of street names in Rab, Novalja, Tivat and Kotor, former territorial units of Kingdom of Dalmatia, demonstrates the presence of *Dalmatian* identification and the importance of spatial *reference frames* in creating popular collective identification. Hence, commemorating *common history, territory and culture* in the urban landscape of these places reveals the occurrence of official formational elements of Dalmatian identification as inevitable components of cultural heritage. Obviously, it is impossible to determine the emotional bonds and significance which certain places hold for individuals or groups, nor can the spatial identification of its inhabitants be prescribed. Nonetheless, by approaching the landscape as a text characterised by values and symbols preserved by the people inhabiting it, it is possible to interpret human interactions as solely *Dalmatian* identification in the street names of the towns and cities researched. Also, toponym analysis indicates the intricacy of regional *Dalmatian* identification as a cultural, political and scientific issue.

Sources / Izvori

- Hrvatski biografski leksikon, ur. Macan, T., Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1996, Zagreb.
- Hrvatski opći leksikon, ur. Kovačec, A., Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1996, Zagreb.
- Kotor – turistička karta, Ministarstvo kulture, sporta i medija, 2008.
- Narodni heroji Jugoslavije, Partizanska knjiga, 1982., Beograd.
- Odluke o izmjeni naziva ulica i trgova u Gradu Zadru Gradskog vijeća Grada Zadra iz 1999., 2003., 2004., 2005., 2007. i 2009. godine Plan grada Budva 1:6500, Beograd.
- Plan grada Novalje, Turistička zajednica grada Novalje, 2008.
- Plan grada Rab, Turistička zajednica Grada Raba.
- Plan Splita, 1:11 000, Forum, 2005.
- Plan Zadra, 1:10 000, Forum, 2009.
- Službeni list SRCG, br. 29/90, Tivat.
- Službeni vjesnik Općina Benkovac, Biograd na moru, Obrovac i Zadar, br. 8/1991., br. 1/1992., br. 4., br. 5/1992., br. 10/1992. i br. 1/1993.
- Teritorijalni ustroj Kraljevine Dalmacije, 1819. (Nacionalna knjižnica u Beču, sign. FKB 273-110Kar)
- Ulice i trgovi grada Zadra, ur. Obad, S., 2001., Zadar.
- URL 1 <http://www.sinj.hr/Portals/12/Images/plan-sinja.jpg>, listopad, 2010.
- URL 2 <http://www.cromaps.com/plan-grada-dubrovnik.html>, lipanj, 2010.
- URL 3 <http://www.geo-gauss.hr/plangrada/sibenikplan200.jpg>, srpanj, 2010.
- URL 4 <http://www.cromaps.com/plan-grada-sibenik.html>, lipanj, 2010.

References / Literatura

- Alderman, D. (2003): Street names and the scaling of memory: the politics of commemorating Martin Luther King, Jr within the African American community, *Area*, 35, 163–173.
- Azaryahu, M. (1996): The power of commemorative street names, *Society and Space*, 14 (3), 311–330.
- Azaryahu, M., Kook, R. (2002): Mapping the nation: street names and Arab-Palestinian identity: three case studies, *Nations and Nationalism*, 8 (2), 195–213.
- Begonja, Z. (2006): Odonimi kao ideološke manifestacije na primjeru Zadra, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 48, 703–720.
- Boban, Lj. (1995): Hrvatske granice od 1918. do 1993. godine, Školska knjiga, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
- Cifrić, I., Nikodem, K. (2006): Socijalni identitet u Hrvatskoj. Koncept i dimenzije socijalnog identiteta, *Socijalna ekologija*, 15 (3), 173–202.
- Claval, P. (1993): *An Introduction to Regional Geography* (translated by Ian Thompson), Blackwell Publishers Ltd, Oxford, UK.
- Crang, M. (1998): *Cultural Geography*, Routledge, London and New York.
- Crkvenčić, I., Schaller, A. (2005): Boka kotorska: društveno-političke promjene i razvoj etničkog sastava do 1918. godine, *Hrvatski geografski glasnik*, 67 (2), 107–122.
- Crkvenčić, I., Schaller, A. (2007): Promjena etničkog sastava Boke kotorske (1910–2003) s posebnim osvrtom na veliko smanjenje broja Hrvata, *Hrvatski geografski glasnik*, 6 (1), 67–96.
- Crljenko, I. (2007): Gradska toponimija kao pokazatelj u suvremenim geografskim istraživanjima, 4. hrvatski geografski kongres – Zbornik radova, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 57–67.
- Crljenko, I. (2008): Izraženost identiteta u gradskoj toponimiji kvarnerskih i istarskih gradova, *Hrvatski geografski glasnik*, 70 (1), 67–90.
- Dwyer, O., Alderman, D. (2008): Memorial landscapes: analytic questions and metaphors, *GeoJournal*, 73 (3), 165–178.
- Faričić, J. (2007): Sastavnice kulturne baštine hrvatskog otočnog prostora i mogućnosti njihovoga društveno-gospodarskoga vrednovanja, 4. hrvatski geografski kongres – Zbornik radova, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 73–94.
- Faričić, J. (2011): Geografski aspekti proučavanja toponima, Zbornik radova s Prvog nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima, Sveučilište u Zadru, Hrvatsko geografsko društvo, Zadar, 51–67.
- Kečkemet, D. (2009): Stari Split od kantuna do kantuna, AGM i Zagrebački holding, Zagreb.
- Light, D. (2004): Street names in Bucharest, 1990–1997: exploring the modern historical geographies of post-socialist change, *Journal of Historical Geography*, 30, 154–172.
- Marjanović, B. (2007): Promjena vlasti, promjena ulica, *Diskrepancija*, 8 (12), 105–127.
- Mirošević, L. (2011): Tvorbeni elementi prostornih identiteta u Dalmaciji (Južnoj Hrvatskoj), Sveučilište u Zadru, doktorska disertacija, Zadar.
- Mirošević, L., Vukosav, B. (2010): Prostorni identiteti otoka Paga i južnoga podvelebitskog primorja, *Geoadria*, 15 (1), 81–108.
- Norton, W. (2006): *Cultural Geography - environments, landscapes, identities, inequalities*, Oxford University Press, Canada.
- Obad, S., Dokoza S., Martinović, S. (1999): Južne granice Dalmacije od 15. stoljeća do danas, Državni arhiv u Zadru, Zadar.
- Passi, A. (2003): Region and place: regional identity in question, *Progress in Human Geography* 27, 4, Published by Sage, 475–485.
- Petrović, D. (2006): Anatomija identiteta, *Etnološka istraživanja*, 1 (11), 209–233.
- Saparov, A. (2003): The alternation of place names and construction of national identity in Soviet Armenia, *Cahiers du monde russe*, 44 (1), 179–198.
- Stanić, J., Šakaja L., Slavuj, L. (2009): Preimenovanje zagrebačkih ulica i trgova, *Migracijske i etničke teme*, 25 (1–2), 89–124.
- Steffens, S. (2007): Urban popular place names past and present: the case of Molenbeek-Saint-Jean/Sint-Jans-Molenbeek, *Brussels studies*, 9, 1–13.
- Šakaja, L. (2003): Imaginativna geografija u hrvatskim ergonimima, *Hrvatski geografski glasnik*, 65 (1), 25–44.